

WYPOWIEDŹ ARGUMENTACYJNA

W sytuacjach codziennych często zdarza nam się bronić swojego stanowiska w określonej sprawie, uzasadniać słuszność swoich sądów, decyzji lub działań. O tym, jak ważna jest sztuka argumentacji, wiedzą dyplomaci, naukowcy czy prawnicy. Już w starożytnej Grecji trafnie sformułowany argument postrzegany był jako skuteczne narzędzie w walce z przeciwnikami. Teoretyczne podstawy dotyczące argumentacji stworzyli sofisci, a rozwinął je Arystoteles, który koncentrował się na zagadnieniu wnioskowania.

■ JAK BUDOWAĆ WYPOWIEDŹ ARGUMENTACYJNĄ?

Aby poprawnie zredagować wypowiedź argumentacyjną, musimy: 1. postawić tezę lub hipotezę oraz sformułować własne stanowisko wobec przyjętej tezy bądź hipotezy, nawiązujące do problemu wskazanego w poleceniu; 2. uzasadnić przyjęte stanowisko – przywołać **argumenty** potwierdzające tezę lub rozstrzygające hipotezę i zilustrować je **przykładami**; 3. przedstawić ostateczne rozwiązanie problemu – sformułować **wnioski** końcowe.

Istotą wypowiedzi argumentacyjnej jest uzasadnienie przyjętego stanowiska za pomocą trafnie dobranych argumentów. **Argument**, czyli wypowiedzenie o charakterze ogólnym dowodzące słuszności tezy (mające postać zdania oznajmującego), w dalszej części wyводу powinien zostać rozwinięty – uszczegółowiony, a następnie poparty przykładami. A zatem **argumentacja** to taki sposób uzasadniania swoich racji, który zbudowany jest z uogólnień i potwierdzających je przykładów.

Osoba przekonująca do swoich założeń może posłużyć się różnymi typami argumentów.

Rodzaje argumentów:

- **logiczne** – polegają na formułowaniu ogólnego wniosku na podstawie szczegółowych informacji, czyli przesłanek;
- **rzeczowe** – opierają się na konkretnych informacjach: faktach, danych liczbowych, cytatach, opiniach autorytetów. Tworzy się je poprzez przywołanie właściwej nazwy, opisanie zjawiska; w funkcji argumentów rzeczowych często wykorzystuje się przykłady;
- **odwołujące się do emocji** – wywołują u odbiorcy uczucia pozytywne (aprobatę, zadowolenie, radość) lub negatywne (strach, niechęć, litość); powinny stanowić jedynie uzupełnienie argumentacji logicznej.

■ KOMPOZYCJA WYPOWIEDZI ARGUMENTACYJNEJ

Kompozycja wypowiedzi argumentacyjnej powinna być przejrzysta i funkcjonalna, podporządkowana tokowi argumentacyjnemu. Najlepiej, aby praca miała trójdzielną budowę – czyli składała się ze **wstępu**, **rozwinięcia** i **zakończenia**. Każda część musi zawierać określone elementy.

1. Wstęp:

- wprowadzenie do tematu – ogólna refleksja dotycząca analizowanego problemu (może to być np. zarysowanie tła problemu poprzez przywołanie odpowiedniego kontekstu, objaśnienie słów kluczowych występujących w temacie i istotnych dla zrozumienia rozważanego zagadnienia);
- sformułowanie tezy lub hipotezy i zajęcie stanowiska wobec przyjętej tezy bądź hipotezy oraz problemu określonego w temacie wypowiedzi.

2. Rozwinięcie – część argumentacyjna:

- przedstawienie argumentów potwierdzających przyjęte wcześniej stanowisko;
- przywołanie przykładów uzasadniających zgromadzone argumenty (np. odwołanie do konkretnego utworu literackiego, podanie cytatu z tekstu).

3. Zakończenie:

- podsumowanie rozważań – sformułowanie wniosków końcowych wynikających z podanej argumentacji i ostateczne potwierdzenie lub zanegowanie przyjętego stanowiska.

■ BUDOWA AKAPITÓW

Ważnym zabiegiem kompozycyjnym jest podział tekstu na wyodrębnione graficznie akapity.

Każdy akapit powinien zawierać jedną zasadniczą myśl wyrażoną w zdaniu kluczowym (tzw. **wypowiedzeniu tematowym**). Może ono znajdować się w dowolnym miejscu akapitu. Pozostałe zdania w akapicie muszą być z nim ściśle powiązane tematycznie, a jego treść powinna łączyć akapit z całością tekstu.

Budowa akapitu w rozwinięciu – w części argumentacyjnej:

- nawiązanie do poprzedniego akapitu – nie jest konieczne, gdy poprzedni akapit zakończył się zdaniem zapowiadającym nowe treści;
- zdanie kluczowe (wypowiedzenie tematowe) – główna myśl odnosząca się do problemu wskazanego w temacie, np. argument potwierdzający tezę;
- wypełnienie akapitu – np. uzasadnienie i uszczegółowienie argumentu, przykład ilustrujący główną myśl.

Należy pamiętać o zachowaniu porządku graficznego w wypracowaniu – każdy **akapit trzeba wyróżnić wcięciem akapitowym**. Przejrzysty układ pracy powinien ułatwić odbiorcy jej zrozumienie i przekonać o słuszności przyjętego stanowiska.

■ SPÓJNOŚĆ WYPOWIEDZI

Spójność wypowiedzi polega na zachowaniu zgodności logicznej i treściowej pomiędzy zdaniami w poszczególnych akapitach oraz pomiędzy kolejnymi akapitami w całym tekście. Osiągamy ją dzięki **zachowaniu jedności tematycznej tekstu oraz stosowaniu odpowiednich zabiegów językowych, które wiążą poszczególne wypowiedzenia i akapity**. Spójność tekstu wzmacnia siłę przytaczanej argumentacji.

Sposoby budowania spójności między zdaniami:

- powtarzanie wyrazów (tych samych słów lub wyrazów pokrewnych), np. *Antygona daje wyraz swoim racjom w sposób **emocjonalny**. **Emocje** ujawnia w rozmowie z Kreonem;*
- stosowanie synonimów, zastępowanie nazw własnych pospolitymi, np. *Czy można ten **spór** rozstrzygnąć? Wydaje się, że **konflikt** między Antygoną i Kreonem jest nierozwiązywalny;*
- używanie podmiotu domyślnego, np. ***Antygona** postanawia sprzeciwić się Kreonowi i pochować brata. [Antygona] Nie obawia się kary za złamanie zakazu;*
- posługiwanie się zaimkami, np. ***Antygona** prezentuje inną postawę niż Kreon. Nadrzędnymi są dla **niej** prawa boskie;*
- nawiązywanie do poprzedniego zdania, np. *Nieprzestrzeganie prawa obowiązującego w państwie jest prostą drogą do anarchii. A ta [anarchia] może prowadzić do nieszczęścia;*
- wykorzystywanie sformułowań sygnalizujących wyliczenie, wnioskowanie, np. *między innymi..., na przykład..., następnie..., a więc..., a zatem..., dlatego...*

Sformułowania porządkujące wypowiedź (sygnalizujące porządek logiczny i treściowy):

- należy zaznaczyć, że..., można zwrócić uwagę na..., warto podkreślić, że...;
- zgadzam się z opinią, że..., nie można pominąć także..., równie ważne jest...;
- trzeba pamiętać też o tym, że..., należy również rozważyć racje przeciwne...;
- można też na to spojrzeć z innej strony..., w odróżnieniu od..., wydaje się jednak, że...;
- poza tym widać jasno, że..., przykładem tego jest..., odwołując się do...;
- wynika z tego, że..., dowodzi to, że..., warto na koniec zaznaczyć, że..., na zakończenie...

W wypowiedziach o charakterze argumentacyjnym warto stosować wyrażenia typu: *wiadomo, można, należy, trzeba, co więcej, z całą pewnością, niewątpliwie, słusznie, nawet, jednak, prawdopodobnie*. Podkreślają one stanowisko piszącego i wzmacniają perswazyjny charakter wypowiedzi.

■ **PRZYKŁAD WYPOWIEDZI ARGUMENTACYJNEJ****Temat:**

Kreon i Antygona – konflikt sprzecznych racji. Rozważ problem i uzasadnij swoje stanowisko. W argumentacji odwołaj się do *Antygony* Sofoklesa oraz wybranych kontekstów.

Bratobójcza walka o tron między synami Edypa Polinejesem i Eteoklesem, a potem konflikt między Kreonem i Antygona o pochówek zmarłych braci stanowią kontynuację tragicznych losów Edypa i otwierają nowy rozdział tragedii. Wina tragiczna przenosi się tu bowiem z Edypa na jego potomstwo. Czy zatem można było uniknąć kolejnego nieszczęścia? Czy można rozstrzygnąć spór między bohaterami? Obiektywnie rzecz biorąc, konflikt między Kreonem i Antygona jest nierozwiązywalny, ponieważ oboje kierują się innymi racjami – Kreon dobrem państwa, Antygona prawami boskimi. Kreon jako władca prawowicie władający Tebami uważa, że prawo państwowe jest najważniejsze. Natomiast Antygona za nadrzędne uznaje dobro wieczne, które wymaga przestrzegania woli bogów.

Każdy z bohaterów przedstawia w dramacie odmienne racje. Kreon uznaje, że jako władca powinien stać na straży dobra publicznego, dbać o ład państwowy i społeczny. Jego troska o państwo wynika z konfliktu między braćmi Antygony i ich rywalizacji o tron, która mogła doprowadzić do chaosu i upadku Teb. Wydany przez niego zakaz grzebania zwłok Polinejesa ma być karą za zdradę najwyższego dobra, jakim jest w jego rozumieniu dobro państwa. Argumenty Kreona są przekonujące – gdyby Polinejes nie zginął, tylko trafił do niewoli, nikt nie kwestionowałby konieczności ukarania go za wystąpienie przeciw bratu, sprzymierzenie się z królem Argos i napaść na Teby. Trudno dyskutować z takimi racjami.

Antygona prezentuje inną postawę. Najważniejsze są dla niej prawa boskie. Mimo zakazu wydanego przez Kreona postanawia pochować brata. Pochówek zmarłych, nawet symboliczny, polegający na posypaniu ciała ziemią, co czyni Antygona z ciałem Polinejesa, był boskim nakazem, ponieważ tylko w ten sposób dusza mogła opuścić ciało i udać się do Hadesu. Brak pochówku utrzymywał ją

Wskazanie problemu do rozważenia

WSTĘP
Wprowadzenie do tematu – ogólna myśl dotycząca konfliktu racji, przywołanie kontekstu literackiego: mitu rodu Labdakidów

Zajęcie stanowiska wobec problemu – sformułowanie tezy

ROZWINIĘCIE
Argument potwierdzający słuszność tezy

Przykład ilustrujący argument – odwołanie do lektury

Wniosek częściowy

Kolejny argument na poparcie tezy

Odwołanie do kontekstu kulturowego – obyczajowości starożytnych Greków

Przykład uzasadniający argument – odwołanie do lektury

Wniosek cząstkowy

ZAKOŃCZENIE
Podsumowanie – wnioski końcowe wynikające z argumentacji

Refleksja wartościująca – wyrażenie własnego zdania na temat konfliktu

w zawieszeniu pomiędzy światem żywych i umarłych, a to już było złem. Antygona zarzuca Kreonowi, że swoim zakazem niszczy święte prawa, a przecież nie jest Zeusem, żeby wyrokować o powinnościach wobec zmarłych. Bohaterka nie obawia się kary za złamanie zakazu, boi się wyroków boskich i wiecznej niesławy. Ponadto kocha brata i chce go pogrzebać. Jej miłość jest silniejsza od lęku przed śmiercią. Antygona daje wyraz swoim racjom w sposób niezwykle emocjonalny. Emocje ujawnia już na początku dramatu, kiedy wyznaje siostrze, że nie zamierza stosować się do zakazu wydanego przez Kreona, bo dokonałaby wiarołomstwa. W rozmowie z Kreonem przekonuje, że znieważanie świętych praw jest większą zbrodnią niż złamanie zakazu świeckiego władcy. A zatem bohaterka uznaje, że ma powody, by przeciwstawić się Kreonowi.

Skoro trudno zakwestionować racje Kreona i równie trudno odmówić racji Antygony, zyskujemy w tym momencie potwierdzenie dla tragizmu bohaterów. Ukazany w dramacie Sofoklesa konflikt racji jest sporem odwiecznym i w różnych kręgach kulturowych wciąż aktualnym. Nieprzestrzeganie prawa obowiązującego w państwie jest prostą drogą do anarchii, a ta przecież może prowadzić do śmierci wielu osób. Ale co się dzieje, kiedy racje państwowe są sprzeczne z racjami sumienia, kiedy prawo ludzkie staje w kolizji z prawem boskim? Trzeba robić wszystko, aby do konieczności takiego wyboru nie dopuścić. A kiedy to się nie uda, wówczas każdy z nas musi rozstrzygnąć indywidualnie.

W powyższym wypracowaniu w części argumentacyjnej wykorzystano wszystkie rodzaje argumentów: argumenty logiczne – wywód został oparty na przesłankach z tekstu, argumenty rzeczowe – przywołano przykłady z lektury, argumenty odwołujące się do emocji, które uzupełniają argumentację rzeczową.

PO PRZECZYTANIU

1. Rozwiń argumentację zaprezentowaną w przykładowej wypowiedzi, wzbogacając argumenty rzeczowe odwołaniem do wybranych fragmentów *Antygony*.
2. Przeczytaj ponownie temat przykładowej wypowiedzi i zajmij stanowisko wobec problemu odmienne od zaproponowanego we wzorcowym wypracowaniu. Napisz własną wypowiedź argumentacyjną. W uzasadnieniu posłuż się różnymi typami argumentów.
3. Przeczytaj *Komentarz do lektury* zamieszczony na s. 58 i wykonaj polecenia.
 - a) Określ, jaki problem podejmuje Kitto w podanym tekście. Wskaż główną tezę artykułu.
 - b) Przedstaw argumenty, którymi posłużył się autor, by uzasadnić słuszność przyjętej tezy.
 - c) Sformułuj dodatkowy argument na poparcie tezy zawartej w tekście. Zilustruj go przykładem z tragedii Sofoklesa.
4. Przygotuj argumenty, którymi uzasadnisz tezę, że pieśni Horacego nawiązują do założeń filozofii stoickiej i epikurejskiej. Każdy z argumentów zilustruj przykładem z utworów rzymskiego poety.

Tekst do pytania 3. (Po przeczytaniu)**Humphrey D.F. Kitto, *Antygona*¹ (fragmenty)**

Rola Antygony wzrusza i pozostawia wystarczająco głębokie wrażenie, jednakże rola Kreona ma szerszą skalę i jest bardziej złożona. Los Antygony jest przesadzony w pierwszych kilku wersach i pozostaje jej jedynie wyjść mu naprzeciw [...]. [...] Jej tragedia jest straszliwa, ale też została ona przepowiedziana i rychło się spełnia; postać Kreona potężnieje na naszych oczach. [...] Konflikt rozgrywający się między Antygoną i Kreonem jest ostry i zażarty, niemniej u jego podstaw tkwi konflikt jeszcze głębszy: konflikt między Kreonem a bogami, między tyranem a najwyższymi istotami. Tyran może im urągać, ale one, odpowiadając, rozetrą go na proch. [...]

Ta sztuka nie przedstawia portretu całej postaci Antygony, portretu, w którym, to można założyć, doskonałość byłaby czymś raczej mało interesującym. Rola Antygony polega na cierpieniu, a nie istnieje reguła dramaturgiczna, która wymagałaby, by ofiara miała wady: surowość i stanowczość to cechy, w które Antygona została wyposażona po to, by można było uzasadnić jej bunt i samobójstwo. Głównym *czynnikiem* pozostaje Kreon, to on jest charakterem - jego wady i zalety przesadzają o kształcie sztuki. [...] Dlaczego w istocie [Antygona] przeciwstawia się Kreonowi? [...] W trakcie starcia z Kreonem nieco więcej słyszymy na temat jej wiary religijnej; w rzeczy samej zapewnia o swojej niewinności, ale istotna treść jej obrony sprowadza się do tego, że powinnością Antygony jest uczczenie pamięci brata. Jej ton staje się wyraźnie osobisty. [...]

Skoro postać Antygony okazuje się ciekawsza, gdy nie dostrzega się w niej jedynie antytezy Kreona, to może i Kreon jest kimś więcej niż tylko zawziętym głupcem, który Antygone zabija. Jego los był dla Sofoklesa ważny. Kreon jest co najmniej niewrażliwy, o ile nie okrutny; jak tyran skory jest do podejrzeń i nie wie, co to ustępstwo. Ale jest na swój sposób uczciwy, ma swoje racje, swoje poczucie odpowiedzialności. [...] Za sobą ma tradycję i doświadczenie, jego zasady zaś brzmią rozsądnie. [...] Niemniej jednak jego niepodważalny wyrok okazał się błędny; Kreona zawiódł rozum. To prawda, że gdyby nie jego upór, kara mogłaby być łżejsza, stąd jednak wynika gorycz, że jego rozum błdził, zaś instynkt Antygony podpowiadał prawdę. Ostatecznie Kreon jeszcze mniejsze znajduje oparcie niż Antygona. Antygona podąża „w niezachwianej i pewnej nadziei, że to, co dla ciebie drogie, będzie dla mnie przyszłością, Ojczy”; Kreon zaś może tylko powiedzieć: [...] „Wszystko mi łamie się w ręku” [...].

„Niechybnie największy w szczęściu udział ma Mądrość” [...] - mówi chór. A cóż to oznacza? Oddawanie czci bogom, pełen pokory respekt dla owych głębokich ludzkich instynktów: szacunku dla zmarłych, lojalności względem krewnych, miłości, która łączy kobietę i mężczyznę - słowem, [...] „istniejące prawa” [...].

Przełożył Janusz Margański

Humphrey Davy Findley Kitto [hamfrej dejwi findly kito] (1897-1982) – brytyjski historyk kultury antycznej. Wykładał język grecki na uniwersytecie w Glasgow, następnie został profesorem uniwersytetu w Bristolu. Zajmował się głównie tragedią grecką. Przetłumaczył na język angielski dzieła Sofoklesa. Opublikował także m.in. monografię *Grecy*.

¹ Przytoczone fragmenty pochodzą z książki autora pt. *Tragedia grecka. Studium literackie*.